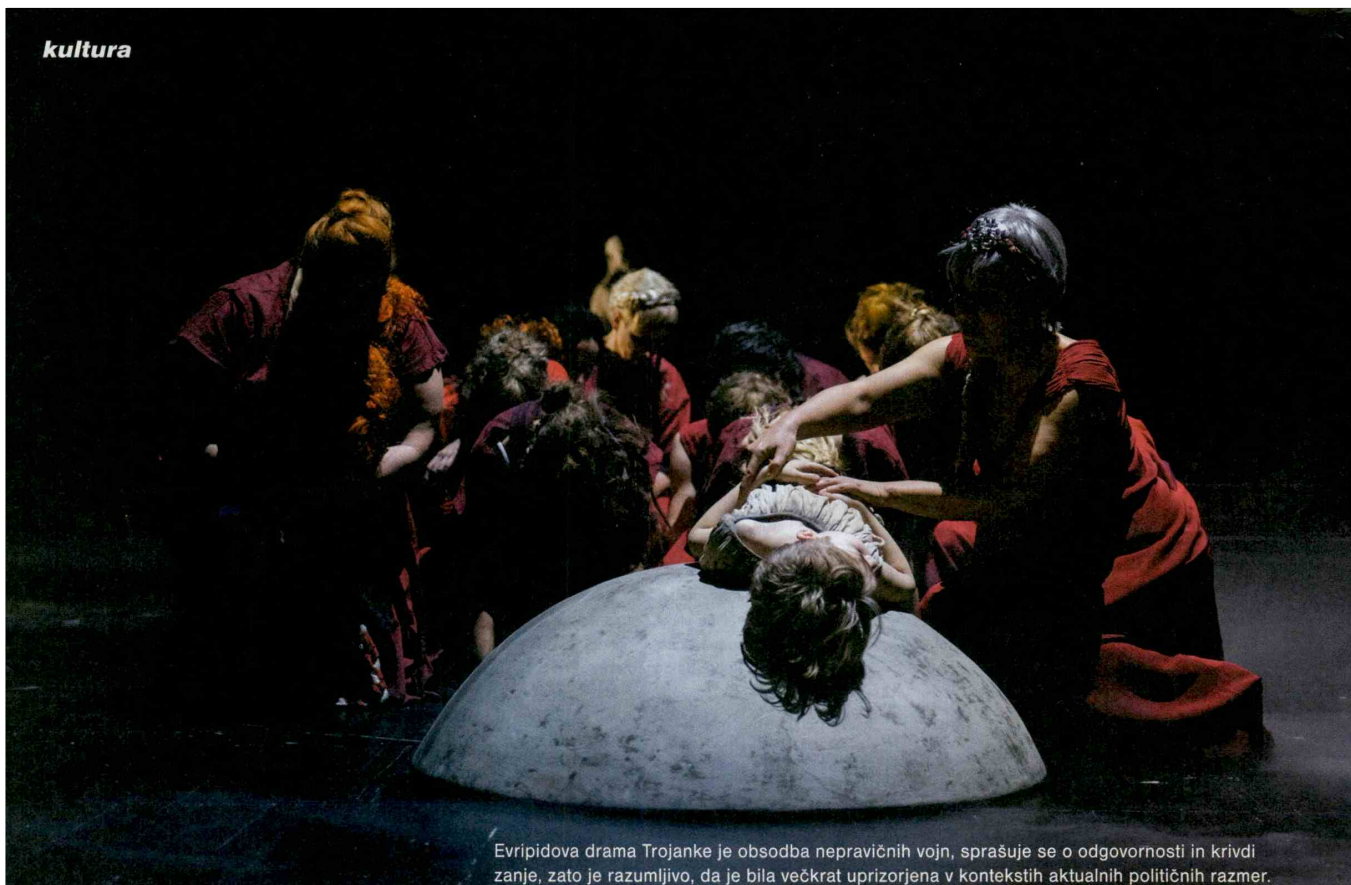

kultura

Evripidova drama Trojanke je obsodba nepravilnih vojn, sprašuje se o odgovornosti in krivdi zanje, zato je razumljivo, da je bila večkrat uprizorjena v kontekstih aktualnih političnih razmer.

Novodobne Trojanke

ELVIRA MIŠE MIKLAČIČ foto: SNG NOVA GORICA, ARHIV REPORTERJA
elvira.mise@reporter.si

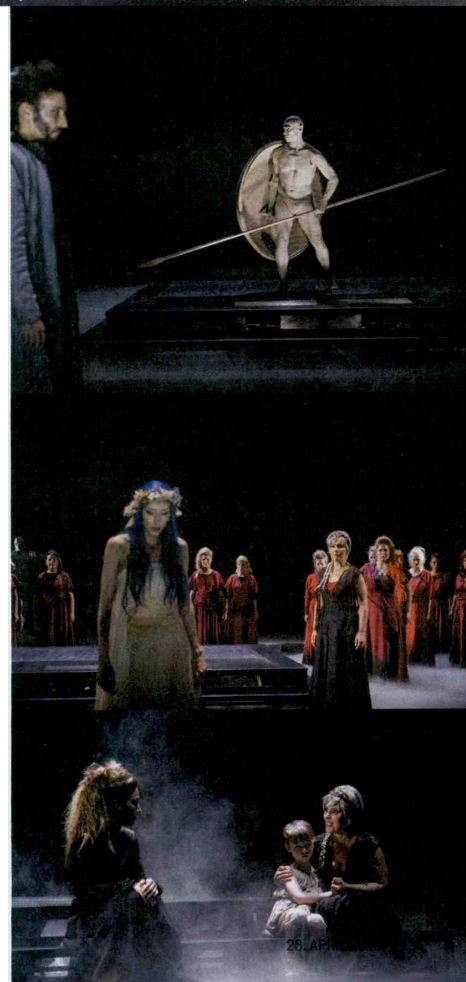
V SNG Nova v Novi Gorici je pred dnevi prvo slovensko uprizoritev dočakalo skoraj 2500 let staro besedilo – Evripidove Trojanke. Tragedija je obsodba nepravilnih vojn, sprašuje se o odgovornosti in krivdi zanje.

Trojanke so bile pogosto uprizorjene v kontekstih aktualnih političnih razmer in vojn. Znana je adaptacija Jean - Paula Sartra z implicitno kritiko evropskega imperializma v Aziji. Tudi tokratna uprizoritev, v novem prevodu Jere Ivanc in v režiji Jaše Kocelija, je pospremljena z neposrednim nagovorom, ki se nanaša na vojne razmere v Siriji. Vprašanje pa ni zgolj to, zakaj se za uprizoritve *Trojanek* v luči begunske krize ni lotilo katero drugo gledališče ali celo več gledališč. Vprašanje je, zakaj uprizoritve *Trojanek* pri nas niso že prej spodbudile krizne vojne razmere v naši neposredni bližini in tragične usode

žensk, žrtev vojne, ki je divjala v nekdanji Jugoslaviji.

Aktualizacija predstave

Kot je o Evripidovi drami v intervjuju za gledališki list dejal režiser predstave Jaša Koceli, ne razume, zakaj v vseh letih begunske krize v slovenskih poklicnih gledališčih niso bile uprizorjene. »Troja obstaja. Troja je Sirija, Irak, Palestina. Troja je danes. V tem trenutku je po svetu največ beguncev v zgodovini človeštva, več kot šestdeset milijonov. Vsake tri sekunde nekdo na novo postane begunec. Kot prebivalci Slovenije in Evrope smo soodgovorni za po-

moč ljudem v stiski. Svet je preveč prepleten, da bi se ignorirali med sabo. Tudi mi smo v preteklosti potrebovali pomoč in jo bomo še kdaj. Naša država se je medlo vključila v pomoč, rekel bi, da je prej oteževala kot spodbujala pomoč ljudem, ki so jo potrebovali.»

Čeprav ob predstavi v Novi Gorici ni govora o predstavi *Queens of Syria* (Kraljice Sirije), ki so jo leta 2013 po Evripidovih Trojankah in pod vodstvom režiserke Yasmin Fedda pripravile sirske begunke v Jordaniji, Kocelijeva uprizoritev, ki je sicer zvesta izvornemu besedilu, v nekaterih aktualnih aspektih zelo spominja prav na to uprizoritev. V *Kraljicah Sirije* namreč sirske begunke pripovedujejo zgodbe o lastnih usodah, ki, čeprav 2500 let pozneje, zelo spominjajo na usode žensk iz Evripidove drame. Tudi Koceli je v prvo slovensko uprizoritev *Trojank* vključil monolog pesnice sirsko-palestinskega rodu iz Dubaja, Farah Chamma. Kot je ob napovedi predstave sama pojasnila, ni begunka, četudi potovalni dokument, s katerim potuje, potrjuje, da je. »Če ne veste, potovalni dokument ali *watheeqa* je dokument, ki ga izdajo palestinskim beguncem, ki so se zatekli v Libanon, Sirijo ali Egipt (in morda še kam). Jaz imam sirske potovalni dokument za palestinske begunce. Moj oče je bil rojen in vzgojen v Siriji, saj je njegova družina leta 1948 pobegnila iz Palestine. Četudi sem bila rojena in vzgojena v Združenih arabskih emiratih, se moja družina in jaz še vedno oklepamo tega birokratsko deprivilegirane dokumenta. Ne razumite me narobe, ne gre zares za izbiro. Večina arabskih držav državljanstvo podeljuje le po krvni liniji. Z drugimi besedami, gre za *droit du sang*, ne pa *droit du sol*. Zato ni zares pomembno (kar se birokracije tiče), kje si bil rojen. Morda boste vprašali, kaj pomeni, da je potoval – ni dokument ali potni list birokratsko deprivilegirani? Preprost odgovor: vizumi.«

Z vizumi so se ukvarjale tudi ustvarjalke predstave *Kraljice Sirije*. Čeprav so imele z njo odmevno turnejo po Veliki Britaniji, vizuma za gostovanje v ZDA niso dobile, razlog za to pa naj bi bila bojazen ameriških oblasti, da bi ob gostovanju zaprosile za azil. Če že vzporejamo novogoriško uprizoritev *Trojank* s predstavo Kraljice Sirije, ne moremo mimo tega, da je bila pobudnica za odmevno uprizoritev v Jordaniji novinarka Charlotte Eagar, ki je v smiselno predstavo prepričala moža, pisatelja in scenarista Williama Stirlinga. Charlotte Eagar je bila leta 1992 vojna poročevalka iz Bosne. Prav ko je poročala iz Bosne, je v *Trojankah* prepoznala tudi usodo žensk iz Bosne. S tem zavedanjem sta nekaj let pozneje s soprogom kot koproducenta veliko prispevala k temu, da je zaživela predstava *Kraljice Sirije*. V intervjujih o predstavi Eagarjeve vedno omeni tudi Bosno.

Politična pesnica sirsko-palestinskega rodu iz Dubaja Farah Chamma

Britanska novinarka Charlotte Eagar, koproducentka predstave *Kraljice Sirije*, ki je pred leti poročala o vojni v Bosni, je zgodbo *Trojank* prepoznala tudi v bosanskih ženskah.

Predstava *Kraljice Sirije* iz leta 2013, v kateri vloge *Trojank* igrajo sirske begunke v Jordaniji, je postala svetovno znana, po njej je bil leta 2014 posnet tudi istoimenski dokumentarec.

Novogoriška uprizoritev

Evripidova tragedija *Trojanke* je nastala leta 415 pr. n. št. ob ekspediciji Atencev na Sicilijo. Čeprav je dogajanje postavljeno v čas trojanske vojne, večina zgodovinarjev meni, da je tragedija v resnici nastala pod vtisom peloponeške vojne in je Evripidov komentar tega. Evripidova igra se začne z boginjo Ateno in bogom Pozejdomom oziroma njunim dogovorom o tem, kako bosta kaznovala grško vojsko. Dogajanje je umeščeno v konec trojanske vojne, pred gorečo Trojo, kjer ženske in otroci poražencev, na čelu z ostarelo kraljico Hekabo, objokujejo žalostno usodo svojega mesta in sebe ter čakajo na odhod v grško suženjstvo. Igra tudi sicer sledi usodam žensk iz Troje na poti v suženjstvo. Kraljičina hči Kasandra bo pripadla mikenskemu kralju Agamemnonu za prilžnico, snaha Andromaha Ahilovemu sinu za ženo, hčer Poliksena bodo žrtvovali na Ahilovem grobu, kraljica pa bo sužnja Odiseju. Tudi otroku Andromahe, ki je njihovo zadnje upanje za obnovo mesta, neizprosni zmagovalci določijo, da mora umreti. Za vse zlo *Trojanke* obsodijo lepo Heleno, ki jo je princ Paris brez težav speljal špartanskemu kralju Menelaju, začetniku te vojne. Evripid v *Trojankah* brezkompromisno in brez olepševanja govori o človeštvu, človeški neumnosti, pohlepu in njegovih posledicah.

Po besedah režiserja Kocelija so *Trojanke* kot drama težko uprizorljive. Zelo malo je dogajanja, ni zgodbe, ki bi vodila naprej, malo je dogodkov, ni razvoja likov. »Na začetku vlada stanje obupa, ki se nato skozi čas samo še pogloblja. Rekel bi, da veje iz teksta radikalna žalost. Izguba na izgubo, konec civilizacije, trpljenje, izbris identitete ... Kljub temu sem v besedilu videl izjemno priložnost, saj mislim, da je lahko žalost izrazito ekspresivna in da je to možno doseči z glasbo. To nas vrača v misel antične tragedije, ki je bila mešanica govora, petja in igranja. Glasba transformira doživljanje in odpira emotivna vrata v nas. V tem sem videl priložnost, da poskušamo ustvariti svet, ki bo s svojo intenzivnostjo nagovoril naša srca in vest. Blizu mi je misel, da so *Trojanke* oratorij in ne drama.«

Ustvarjalci so želeli kar najbolje prikazati ekspresivnost globoke človeške žalosti, za katero verjamejo, da v gledalca intenzivno vstopi tudi z glasbo. Petje in glasba sta tako sestavni del predstave, v kateri nastopa več kot 20 ljudi. Na odru je ves čas zbor 12 pevk, ki so jih izbrali na avdiciji. Poleg igralcev domačega ansambla sodelujejo tudi zunanji ustvarjalci z različnih področij. Med njimi so glasbenica Raiven, plesalec Siniša Bukinac in politična pesnica sirsko-palestinskega rodu iz Dubaja Farah Chamma. Dramaturginja je Ana Kržišnik Blažica, kostumografinja Branka Pavlič, avtor glasbe Miha Petric, scenograf pa Darjan Mihajlovič Cerar. ■